

Informatīvais ziņojums

Latvijas modelis un metodes
ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķu (IAM)
īstenošanai

Valsts kanceleja
2024. gada jūnijā

Satura rādītājs

IEVADS	3
<i>DIENASKĀRTĪBA 2030</i> UN ANO IAM IETVARŠ.....	4
LATVIJAS PIEEJA (MODELIS) ANO IAM ĪSTENOŠANAI	6
I. Valsts ilgtspējīgas attīstības plānošana	6
II. Latvijas dalība Eiropas Savienības un ANO ilgtspējīgas attīstības plānošanā	11
III. Informācijas aprite: izpratnes veidošana par ANO IAM ietvaru un iesaiste	12
Valsts kancelejas koordinējošā loma	13
IAM informācijas aprite izpratnes veidošanai un iesaistei	14
Iesaistīto pušu priekšlikumi un pienesums.....	15
Turpmākie soļi	18

IEVADS

Ziņojums tapis, pamatojoties uz Valsts kontroles “Vai Latvijā ir izveidoti priekšnosacījumi ANO ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanai?” revīzijas ieteikumu Valsts kancelejai sniegt Ministru kabinetam priekšlikumus par piemērotāko modeli un metodēm Apvienoto Nāciju Organizācijas (turpmāk – ANO) ilgtspējīgas attīstības mērķu (turpmāk – IAM) lokalizācijai¹ (t.i., īstenošanai) nacionālā un vietējā līmenī atbilstoši *Dienaskārtības 2030* īstenošanas labajai praksei².

Revīzijas ziņojumā iekļauti ieteikumi uzlabot nacionālā līmeņa koordināciju un tajā iesaistīt visas ieinteresētās puses, veidot sabiedrībā vienotu izpratni par IAM nozīmi, integrēt ANO IAM plānošanas sistēmā (t.sk. progresa uzraudzībā un darbību korekcijā atbilstoši izdarītajiem secinājumiem), kā arī budžeta sistēmā. Revīzijas ziņojumā arī iekļauti ieteikumi, kuri attiecas uz pašvaldību aktīvāku iesaistīšanu ANO IAM īstenošanā.

Ziņojumā aprakstīta Latvijas pieeja *Dienaskārtība 2030* un tās ANO IAM.

1) Latvijas attīstības plānošanas noteiktie mērķi atbilst Latvijas ANO IAM.

2) *Dienaskārtība 2030* un tās noteiktie ANO IAM ir IESPĒJU ietvars, kas ļauj visām pusēm tiekties pēc labākiem rezultātiem savas jomas un kompetences ietvaros. Skaidroti modeļa ieviešanas trīs virzieni un ANO IAM īstenošanas koordinācija. Noteikta skaidra Valsts kancelejas loma un uzdevumi valsts attīstības koordinācijā, kā arī citu pušu iespējas un atbildība.

Modeļa veidošanai tika aptaujātas ministriju kontaktpersonas, kuras strādā ar ANO IAM, kā arī citas puses, kuras iesaistītas līdzšinējā darbā ar ANO IAM Latvijā – nevalstiskās organizācijas un akadēmiskās institūcijas. Pašvaldību viedokļi apzināti procesā, kurā Vides aizsardzības un reģionālā attīstības ministrijas (VARAM) vadībā tika izveidota metodika ANO IAM lokalizācijai pašvaldību līmenī. Netika izskatīts modelis, kurā tiktu grozīts Attīstības plānošanas likums, visu Latvijas attīstības plānošanas sistēmu pakļaujot ANO IAM apakšmērķiem.

Informācija par ANO IAM koordinācijas modeli un tā īstenošanu un atbildības sadalījumu tiks iekļauta Valsts kancelejas Politikas veidošanas rokasgrāmatā, to atjaunojot 2024. gadā, kā arī Valsts administrācijas skolas (VAS) divu stundu pamatnodarbība.

¹ Lokalizācija - process, kurā ANO IAM piemēro vietējam (teritoriālā, kopienu, subnacionālā līmeņa) kontekstam un izaicinājumiem.

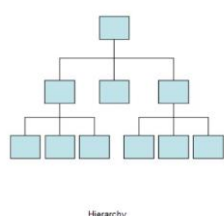
² “Vai Latvijā ir izveidoti priekšnosacījumi ANO ilgtspējīgas attīstības mērķu sasniegšanai?” (revīzijas grafiks Nr. 2.4.1-10/2022)

DIENASKĀRTĪBA 2030 UN ANO IAM IETVARS

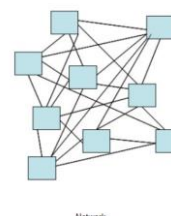
2015. gadā ANO Ģenerālajā asamblejā pieņēma rezolūciju "Mūsu pasaules pārveidošana: ilgtspējīgas attīstības programma 2030. gadam" jeb *Dienaskārtība 2030*. Tā nosaka 17 ilgtspējīgas attīstības mērķus (IAM) un 169 apakšmērķus, kas sasniedzami, lai pasaulē mazinātos nabadzība un attīstība būtu ilgtspējīga.

Dienaskārtība 2030 ir **principu, procesu un mērķu** kopums darbam ar ilgtspējīgu attīstību visos līmeņos. Tās pielikumā ir 169 apakšmērķi. Pēc to apstiprināšanas ANO līmeņa vajadzībām tika noteikti kvantificējami politikas rezultātu rādītāji. Valdības apņēmās un citas puses tika aicinātas apakšmērķiem arī noteikt kvantificējamus rezultātus.³

Rezolūcijā minētie galvenie principi ir ilgtspējība un līdzsvarota attīstība, līdzdalība, sadarbība un atklātība, uzraudzība un novērtēšana, ieviešanas instrumentu noteikšana, trīs jomu sabalansētība, politiku saskaņotība. Valstis, kurām ir resursi, atbalsta tās valstis, kurām resursu ir vismazāk. Šie principi ir arī pamats Latvijas attīstības plānošanas sistēmai ar vienu niansi – subsidiaritātes princips un attīstības plānošanas dokumentu hierarhija tiek izcelti Latvijas attīstības plānošanas sistēmā, nodrošinot sakārtotu struktūru, kamēr ANO IAM ietvars norāda uz tīklveidīgām attiecībām.

sakārtota struktūra

tīklveidīga struktūra

Valstu loma

Atbilstoši ANO rezolūcijas 55. pantam:

IAM un apakšmērķi ir integrēti un nenodalāmi, vispārēji un vispārpiemērojami, ņemot vērā atšķirīgo reālo situāciju valstīs, to spējas un attīstības līmeņus un cienot valstu politikas un prioritātes. Apakšmērķi ir noteikti kā neierobežojoši un vispārīgi, un katra valdība nosaka savus valsts apakšmērķus, vadoties no vispārējā ambīciju līmeņa, bet vienlaikus ņemot vērā apstākļus konkrētajā valstī.

³ Praksē jēdzieni "Dienaskārtība 2030" un "ANO IAM" tiek izmantoti pamīšus. Ziņojumā atsauce uz ANO IAM iekļauj DIENASKĀRTĪBA 2030 saturu.

Valstis apņemas piedalīties šādos procesos: noteikt savu mērķu kopumu, ieguldīt resursus mērķu sasniegšanai, ziņot ANO par progresu mērķu īstenošanā ANO Augsta līmeņa politikas forumā, kā arī ANO Ģenerālās Asamblejas galotņu tikšanās sanāksmē reizi četros gados, sadarboties ar citām pusēm ne tikai iekšpolitiski, bet arī pasaulē, lai visi kopā sasniegtu mērķus. Saturiski tās apņemas līdzsvarot ilgtspējīgas ekonomikas, sociālās un vides dimensijas un iekļaut ikvienu labuma gūšanā, mazinot nabadzību un nevienlīdzību, u.c.⁴

Eiropas Savienības loma

Eiropas Savienībai ilgtspējīga attīstība ir ļoti svarīga. Līgums par Eiropas Savienību nosaka ilgtspējīgas attīstības principu, un ES interesēs ir turpināt ieņemt vadošo lomu *Dienaskārtības 2030* un ANO IAM virzīšanā un īstenošanas paātrināšanā gan pasaulē, gan ES iekšienē kā visaptverošu ES prioritāti.⁵

Iespēju ietvars

ANO IAM ir **iespēju ietvars** visām iesaistītajām pusēm.

Dažas iespējas, kuras paver ANO IAM ietvars:

- kopīgi mērķi, uzstādījumi un principi, pēc kuriem veido politiku un rīkojas sabiedrība;
- salīdzinoši vērtējumi snieguma uzlabošanai un progresa sasniegšanai (angl. *benchmarking*);
- piekļuve saturam, kas ļauj uzlabot sniegumu, piemēram, par citu pieredzi, labo praksi, jaunākajām tendencēm, eksperimentēšanu un tās rezultātiem;
- sadarbība ar dažādām pusēm, starp dažādiem līmeņiem, t.sk. interešu aizstāvībai, sadarbības partneru atrašanai, projektu pieteikšanai, finanšu piesaistīšanai vai dalīšanai;
- savas rīcības skaidrošana un aprakstīšana, identitātes veidošana.

Ņemot vērā to, ka informācija par ANO IAM ir eksponenciāli augusi, pateicoties digitalizācijai, tostarp datu apkopošanai un pieejamībai, lai pilnvērtīgi izmantotu sniegtās iespējas, pusēm svarīgi identificēt nolūku, kādam šo ietvaru izmantos.

⁴ <https://www.mk.gov.lv/lv/ano-ilgtspējigas-attistibas-merki>

⁵ <https://www.consilium.europa.eu/lv/press/press-releases/2019/04/09/sustainable-development-council-adopts-conclusions/>

LATVIJAS PIEEJA (MODELIS) ANO IAM ĪSTENOŠANAI

Latvija īsteno ANO IAM trīs virzienos:

- valsts attīstības plānošanā Latvijas iekšpolitikā (centrālajā valsts pārvaldē, pašvaldībās) un ārpolitikā;
- Eiropas Savienības un ANO līmeņos;
- informācijas apritē visos līmeņos izpratnes veidošanai un iesaistei.

Visi trīs virzieni ir nozīmīgi un savstarpēji saistīti. To īstenošanā piedalās un rīcību iniciē dažādas puses Latvijā, bet tāpēc, ka ANO ietvaros dalībvalstis atbild par īstenošanu, koordināciju uzņemas valsts.

1) Ministru kabineta 2023. gada 4. jūlija noteikumi Nr. 358 "Valsts kancelejas nolikums" (turpmāk – Valsts kancelejas nolikums) 3.4. apakšpunkts, nosaka, ka Valsts kanceleja "nodrošina ANO ilgtspējīgas attīstības mērķu īstenošanas koordināciju un ieviešanas uzraudzību valsts attīstības plānošanā".

2) Valsts kanceleja formulē, saskaņo un pauž Latvijas valsts viedokli par ANO IAM ES un ANO līmenī, kamēr Ārlietu ministrija koordinē Latvijas sadarbību ES un ANO līmenī.

3) Valsts kanceleja sava mandāta ietvaros atbild par informācijas apriti, nodrošina tematisko tīmekļa vietni un sekmē sabiedrības, valsts pārvaldes un citu pušu informētību par ANO IAM ieviešanu.

4) Visas Latvijas iesaistītās puses – gan valsts un pašvaldības pārvaldes un politiķi, gan nevalstiskās organizācijas, privātā un akadēmiskā sektora pārstāvji, uzņēmumi, pētnieki, bibliotēkas un muzeji, izglītības iestādes, indivīdi un dažādas demogrāfiskās grupas (piemēram, jaunieši, seniori), kopienas - iesaistās attīstības politikas veidošanā, informācijas izplatīšanā, un izpratnes veidošanā, un iespēju robežās, līdzdarbojas ANO IAM darbā starptautiski. Pakāpeniski pieaugot sabiedrības un visu pušu informētībai par ANO IAM, pieaug arī interese par to konstruktīvu piemērošanu Latvijas ilgtspējīgas attīstības plānošanā, politiku īstenošanā, kā arī ieviešanas uzraudzībā.

I. Valsts ilgtspējīgas attīstības plānošana

Latvija ievieš ANO ilgtspējīgas attīstības mērķus (ANO IAM), īstenojot Latvijas attīstības plānošanas sistēmā ietvertos valsts, reģionālā un vietējā līmeņa attīstības plānošanas dokumentus. Latvijas attīstības plānošanas sistēmas likums⁶ attiecas uz attīstības plānošanu Saeimā, Ministru kabinetā, tiešās valsts pārvaldes iestādēs, plānošanas reģionos, pašvaldībās, kā arī valsts pārvaldes iestādēs, kas nav padotas Ministru kabinetam. Principi, kas noteikti Latvijas attīstības plānošanas sistēmā, atbilst rezolūcijā [Dienaskārtība 2030](#) noteiktajiem.

⁶ <https://likumi.lv/ta/id/175748-attistibas-planosanas-sistemas-likums>

Nacionālā līmeņa attīstības plānošana

Latvijas nacionālā līmeņa mērķi, kas ir vērsti uz ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķu īstenošanu, ir Saeimā un Ministru kabinetā apstiprinātajos attīstības plānošanas dokumentos (Latvijas Ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam⁷, Nacionālais attīstības plāns 2021.–2027. gadam⁸, politikas pamatnostādnes, plāni) noteiktie mērķi un politikas rezultāti. Latvijas ANO IAM sasniegšanas rādītāji ir Ministru kabinetā apstiprinātie politikas rezultātu rādītāji (indikatoru vērtības).

[Latvijas Ilgtspējīgas attīstības stratēģija līdz 2030. gadam](#) (*Latvija 2030*) ir ilgtermiņa attīstības pamats. Tā tapusi 2010. gadā, pirms apstiprināta *Dienaskārtība 2030* (2015. gadā), un ir aktuāla arī šodien, un virkne tajā iekļauto mērķu ir saskanīgi ar ANO IAM mērķiem.

[Nacionālais attīstības plāns 2021–2027. gadam](#) (*NAP2027*) īsteno ilgtspējīgas attīstības stratēģiju (*Latvija 2030*) vidējā termiņā, nosaka virzienus ministriju plānošanas dokumentiem ievirza pieejamo finansējumu no valsts budžeta, ES fondiem un citiem avotiem. Arī [NAP2020](#)⁹ darbība bija vērsta uz ANO IAM sasniegšanu. Izstrādājot jaunus NAP un un citus vidēja un ilgtermiņa termiņa plānošanas dokumentus, veicams izvērtējums pret ANO IAM rādītāju kopām.

Latvijas vidējie un īstermiņa plānošanas dokumenti ietver politikas pasākumus ar kādiem tiek īstenoti ANO IAM. Valdības rīcības plāna pasākumus var skatīt caur ANO IAM prizmu. Latvijai ANO IAM ietvars izmantojams plānošanas, īstenošanas, izvērtēšanas un uzlabošanas procesos atbilstoši vajadzībām. Visskaidrākais priekšstats par Latvijas pieeju ANO IAM gūstams Latvijas [zinojumos ANO](#). Izvērtējot plānus un plānojot uz priekšu, veicams rādītāju izvērtējums pret ANO, Eurostat un citām rādītāju kopām.

Vadlīnijas ANO IAM integrēšanā plānošanas ciklā

Attīstības plānošanā ANO IAM tiek ieviests **plānošanas, īstenošanas, uzraudzības** (ietekmes izvērtēšana) **un uzlabošanas** (problēmu identificēšanas) posmos. Katrā posmā pēc iespējas izmantojams ANO IAM ietvars, lai panāktu labākus politikas rezultātus.

⁷ Saeimas 2010. gada 10. jūnija paziņojums "Paziņojums par Latvijas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas līdz 2030.gadam apstiprināšanu". <https://likumi.lv/ta/id/212467>

⁸ Saeimas 2020. gada 2. jūlija paziņojums "Par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2021.–2027. gadam (NAP2027)". <https://likumi.lv/ta/id/315879>

⁹ Saeimas 2012. gada 20. decembra paziņojums "Par Latvijas Nacionālo attīstības plānu 2014. – 2020. gadam". <https://likumi.lv/ta/id/253919>

1. attēls. Politikas veidošanas cikls

Avots: *Politikas veidošanas rokasgrāmata (2016)*

Plānošanas posmā, uzsākot nākamo vidēja termiņa plānošanas ciklu, būtu nepieciešams veikt visu ANO IAM sākotnēju izvērtējumu (*ex ante*), lai saprastu, vai visi apakšmērķi ir pienācīgi iekļauti Latvijas politikās. Valsts pārvalde to var vērtēt pati, var aicināt iedzīvotājus izteikties par šīm prioritātēm. Plānojot nākamo ilgtermiņa un vidēja termiņa attīstības ietvaru, Latvijai būtu svarīgi pārskatīt jaunākās attīstības tendences, meklēt iespējas ANO IAM īstenošanas paātrināšanai, analizēt starptautiskos ziņojumus par progresu ANO IAM īstenošanā, iepazīties ar pēdējām OECD un citu institūciju atziņām par politiku saskaņotību ilgtspējīgai attīstībai (PCSD), t.sk. sinerģijām un pretrunām starp mērķiem un to apakšmērķiem, kā arī ar Latvijas rīcības radītajām sekām citās valstīs (t.s. pārplūdes efekts (angl. – *spillover effect*)). Var arī veikt salīdzinājumu ar citu valstu sniegumu, lai izvirzītu jaunus vai precīzākus mērķus un rezultātīvos rādītājus, izmantojot citu valstu labo praksi, īpaši to mērķu īstenošanai, ar kuriem iepriekš nav ticis strādāts vai kuros īstenotie pasākumi nav snieguši vai tikai daļēji snieguši vēlamu/iecerēto rezultātu.

Īstenošanas posmā atbildīgā institūcija var ANO IAM ietvaru un ES, ANO un citu pušu rādītājus izmantot progresa vērtēšanai un konteksta analīzei, iegūt informāciju par citu pušu aktivitātēm un jaunākajām tendencēm jomās, savu sniegumu salīdzināt ar citu valstu un organizāciju veikumu, piesaistīt sadarbības partnerus, iesaistīties starptautisko tīklos, meklēt papildu investīcijas iespējas, skaidrot savu pieeju dažādos starptautiskajos forumos, veidot savu ilgtspējas profilu, pakāpeniski uzlabot darbību.

Izvērtēšanas posmā turpināma līdzšinējā pieeja.

Uz Nacionālā attīstības plāna īstenošanas izvērtējuma, kā arī ministriju politikas pamatnostādņu īstenošanas vidusposma izvērtējumu pamata tiek sagatavots Latvijas ziņojums ANO par IAM īstenošanu (angl. *Voluntary National Review (VNR)*). Latvija ziņojuma gatavošanā iekļauj arī nozares, kurām šobrīd nav noteikti konkrēti mērķi, apakšmērķi un indikatori, bet kuru ietekme uz ilgtspējīgu attīstību ir horizontāla, piemēram, kultūras nozari

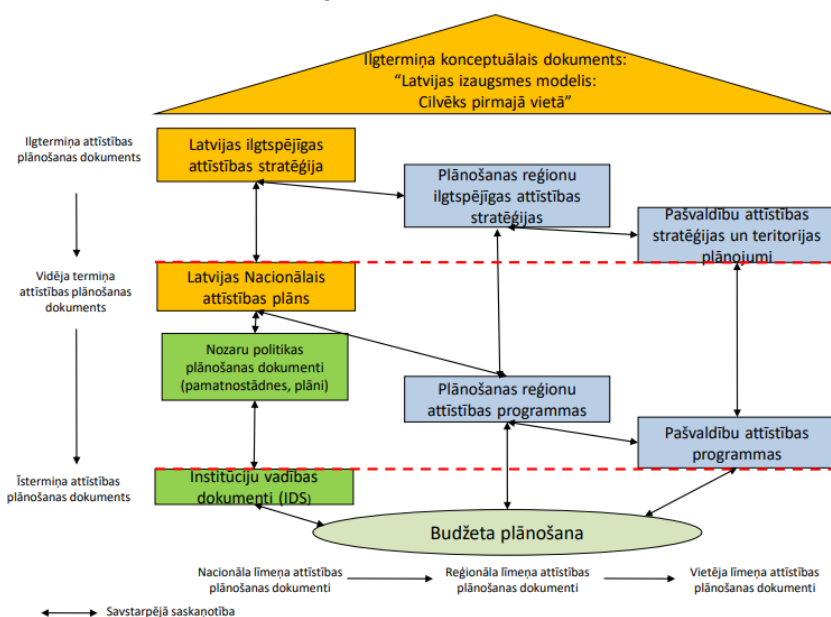
Pašvaldību līmeņa ilgtspējīgas attīstības plānošana

Demokrātiski ievēlētas vietējās pašvaldības ir iedzīvotājiem vistuvākais publiskās pārvaldes līmenis, tādēļ tās visefektīvāk spēj koordinēt un virzīt savas teritorijas

attīstību atbilstoši vietējām prioritātēm, iesaistot šajā procesā visas ieinteresētās puses.

Latvijas attīstības plānošanas sistēmas ietvaros pašvaldības dzīvē ievieš (lokalizē) ANO IAM. Šim nolūkam pašvaldība sagatavo teritorijas attīstības plānošanas dokumentus, to izstrādē ņemot vērā ANO IAM un to apakšmērķus, kā arī valsts, reģionālā un vietējā līmeņa politiskās nostādnes, ES ilgtspējīgas attīstības, vides un citas politikas un izvērtējot valsts un plānošanas reģionu stratēģiskos attīstības dokumentus, ministriju pamatnostādnes, sektoru nozaru politikas un programmas.

1.2. Attīstības plānošanas dokumentu sistēma

Avots: VARAM.

Visās Latvijas pašvaldībās šobrīd ir izstrādātas un pieņemtas novada/pilsētas ilgtspējīgas attīstības stratēģijas. Tajās atspoguļotas problēmas un pašvaldības izvēlētie instrumenti, kas netieši iekļauj arī ANO mērķos paredzēto ekonomikas, sociālo un vides jautājumu risināšanu katrā pašvaldībā tai aktuālajā situācijā.

Metodes:

- [Metodiskie ieteikumi "ANO ilgtspējīgas attīstības mērķu ieviešana pašvaldībās"](#) (VARAM. 2023.09)
- [Ceļa karte pašvaldībām darbā ar ANO IAM \(Valsts kontrole, 2023\)](#)
- Seminārs "Pašvaldību loma ANO ilgtspējīgas attīstības mērķu līdz 2030.gadam ieviešanā" (VARAM YouTube, 2023)
- Vienlaikus VARAM ir arī citi [metodiskie ieteikumi attīstības programmu izstrādei](#), kas attiecas uz specifiskiem mērķiem, piemēram, metodiskie ieteikumi pašvaldībām klimata pārmaiņu politikas jomā

Latvijas ieguldījums attīstības sadarbībā

Attīstības sadarbības politikas pamatnostādņēs 2021.–2027. gadam noteikts, ka Latvijas attīstības sadarbība tiek veidota, balstoties uz *Dienaskārtību 2030* un IAM (kā arī Adisabebas Rīcības programmu un ANO Vispārējās konvencijas par klimata pārmaiņām Parīzes nolīgumu).¹⁰

Ņemot vērā Latvijas attīstības sadarbības politikas mērķi – sniegt ieguldījumu *Dienaskārtības 2030* īstenošanā –, Latvijas tematiskās prioritātes balstītas ANO IAM, to ietvaros identificējot prioritārās jomas un pēc iespējas IAM apakšmērķus. Apzinoties IAM savstarpējo saistību un pārklāšanos, attīstības sadarbības aktivitāšu īstenošanā iespējams sniegt ieguldījumu vienlaikus vairāku IAM (t.sk. arī neprioritāru IAM) īstenošanā. Kā prioritāri līdz 2027. gadam tiek identificēti 16. IAM “Miers, taisnīgums un stipras un iekļaujošas institūcijas”, 5. IAM “Dzimumu līdztiesība”, 4. IAM “Kvalitatīva izglītība”, 8. IAM “Cienīgs darbs un ekonomiskā izaugsme”, 13. IAM “Klimata rīcība” un 17. IAM “Sadarbība mērķu īstenošanai”.

Viens no attīstības sadarbības politikas rezultātu rādītājiem ir procenti no Ārlietu ministrijas pārvaldītā divpusējās attīstības sadarbības finansējuma, kas izlietots attiecīgajiem ANO IAM.

Lai īstenotu koncentrētu Latvijas attīstības sadarbību, projektiem, kas tiek finansēti no Ārlietu ministrijas budžeta programmas "Attīstības sadarbības projekti un starptautiskā palīdzība", tiek noteikti prioritārie IAM un jomas, kas izvēlētas, balstoties uz partnervalstu attīstības stratēģijās definētajām vajadzībām, ES plānošanas dokumentos noteiktajiem sadarbības virzieniem un Latvijas salīdzinošo pieredzi un ekspertīzi reģionos.

Ārlietu ministrijas politikā ANO IAM ietvars ne tikai sniedz atbalstu prioritāro partnervalstu ilgtspējīgai attīstībai, bet arī stiprina Latvijas attīstības sadarbības caurskatāmību, paredzamību un atbilstību starptautiskajiem ziņošanas standartiem atbilstoši ANO IAM, veicina sabiedrības izpratni par ilgtspējīgu attīstību un stiprina visaptverošu un saskaņotu Latvijas pieeju ilgtspējīgas attīstības veicināšanai pasaulē.

Latvijas attīstības plānošana - labā prakse

Latvijas attīstības plānošanas sistēma tiek īstenota atbilstoši Ministru kabineta iekārtas likuma (*pieņemts Saeima 2008.gada 15. maijā, stājas spēkā 2008.g. 1.jūlijā*) un Attīstības plānošanas sistēmas likuma (*pieņemts Saeima 2008.gada 8. maijā, stājas spēkā 2009.g. 1.janvārī*) regulējumam, kas atbilst ilgtspējīgas attīstības plānošanas labajai praksei.

IAM 17.mērķa 17.13.–17.19. apakšmērķi nosaka standartus ANO IAM sistēmiskai integrēšanai pārvaldībā.

¹⁰ <https://likumi.lv/ta/id/322455-par-attistibas-sadarbibas-politikas-pamatnostadnem-20212027-gadam2001.gada-20.junijā>

- Latvijā 17.13. apakšmērķa “Makroekonomikas stabilitātes nodrošināšana” īstenošanu nosaka Fiskālās disciplīnas likums (*pieņemts Saeima 2013.gada 31. janvārī, stājas spēkā 2013.g. 6.martā*);
- 17.14. apakšmērķi “Politikas saskaņotība” – Ministru kabineta 2021. gada 7. septembra noteikumi Nr. 617 "Tiesību akta projekta sākotnējās ietekmes izvērtēšanas kārtība" (turpmāk - MK noteikumi Nr.617);
- 17.15. apakšmērķi “Katras valsts politikās telpas un tās vadīšanas cienīšana” – Latvijas Republikas Satversme;
- 17.16. un 17.17. apakšmērķi “Partnerības nodrošināšana starp dažādām pusēm publiskajā un privātajā sektorā un pilsonisko sabiedrību” – Ministru kabineta 2009.gada 25.august noteikumi Nr. 970 "Sabiedrības līdzdalības kārtība attīstības plānošanas procesā"
- 17.18. apakšmērķi “Atbalsts jaunattīstības valstīm” – Attīstības sadarbības politikas pamatnostādnes 2021.–2027. gadam (MK 2021. gada 14. aprīlī (prot. Nr. 33 18. §);
- 17.19. apakšmērķi “Progresā novērtēšanas kritēriju izstrāde” – Ministru kabineta 2009. gada 1. septembra noteikumi Nr. 979 " Rezultātu un rezultatīvo rādītāju sistēmas darbības kārtība"

Par Latvijas labo praksi un sekmīgu ANO IAM īstenošanu valsts attīstības plānošanas sistēmas ietvaros liecina dažādi ziņojumi, piemēram, Ilgtspējīgas attīstības tīklojuma ziņojums par ilgtspējīgu attīstību (2023) gadā, kurā ranžētas 193 ANO dalībvalstis Latvija ievietota 14. vietā¹¹.

II. Latvijas dalība Eiropas Savienības un ANO ilgtspējīgas attīstības plānošanā

Eiropas Savienība

Latvija kā Eiropas Savienības dalībvalsts piedalās ANO IAM īstenošanā Eiropas Savienības līmenī gan ES ietvaros, gan arī tās ārpolitikā.

Eiropas Savienības Padomes *Dienaskārtības 2030* darba grupa uzrauga progresu, novērtē sasniegumus un sniedz ieteikumus ANO IAM īstenošanai. Tās dalībvalstis arī apmainās ar informāciju nacionālā līmenī.

Valsts kanceleja iesaistās ES Padomes secinājumu projektu sagatavošanā, saskaņo viedokļus Ministru kabinetā, koordinē Latvijas puses līdzdalību ES brīvprātīgā ziņojuma izstrādāšanā par *Dienaskārtību 2030* ilgtspējīgai attīstībai, uzklausa dažādas puses par jaunumiem un tendencēm, izplata informāciju dažādām Latvijas ieinteresētajām pusēm, kā arī sniedz ieteikumus ES kopīgo viedokļu paušanai ANO.

¹¹ <https://dashboards.sdgindex.org/rankings>

Latvija ziņo Eiropas Savienībai par progresu Eiropas Savienības noteikto ANO IAM rezultātu sasniegšanā. Latvijas rādītāji noteikti Latvijas rīcībpolitikas dokumentos. Kopīgie ES IAM īstenošanas rādītāji visām dalībvalstīm attiecas uz ES politikām un var nedaudz atšķirties no tiem rādītājiem, kas tiek vērtēti nacionālā līmenī. Valsts kanceleja, kā arī nozaru ministrijas sniedz Ekonomikas ministrijai informāciju ikgadējam Progresā ziņojumam par Latvijas nacionālās reformu programmas īstenošanu, tai skaitā sadaļai "Latvijas progress ANO Ilgtspējīgas attīstības mērķu (IAM) sasniegšanā". Eiropas Savienība pakāpeniski standartizē pieeju dalībvalstu ziņošanas jomā. Gaidāms, ka ANO IAM īstenošanai būs arvien nozīmīgāka loma ES līmeņa ekonomiskās politikas uzraudzības procesos.

ANO

Latvija ir viena no 27 Eiropas Savienības dalībvalstīm ar balsstiesībām ANO, kopā ES dalībvalstīm ir vairāk nekā 1/8 balsu ANO Ģenerālajā asamblejā. Lai pastiprinātu ietekmi ANO, Eiropa Savienība piedalās ANO darbā kā pastāvīgais novērotājs kopš 1974. gada. ES dalībvalstis sadarbojas ANO līmenī, saskaņojot viedokļus par virkni jautājumu.

Dienaskārtība 2030 un tās ANO IAM ietvars ir visaptverošs, to izmanto gandrīz visas ANO institūcijas savā darbībā un komunikācijā. Tomēr pats ietvars tiek diskutēts divos turgalvenajos forumos: **Ekonomikas un sociālo lietu padomē** (ECOSOC) ikgadējā Augsta līmeņa politikas forumā (angl. *HLPF*), kā arī **ANO Ģenerālās asamblejas Ilgtspējīgas attīstības mērķu samitā**, kas norisinās ik pa četriem gadiem.

LR Pastāvīgā pārstāvniecība ANO Ņujorkā cita starpā koordinē Latvijas ieguldījumu kopējos ES viedokļos par ANO IAM, virza attiecīgajām pusēm informāciju par konkrētiem ANO IAM jautājumiem. Augsta līmeņa politikas foruma un ANO Ģenerālās asamblejas ietvaros pārstāvniecība koordinē informācijas apmaiņu par ANO IAM un ANO Ģenerālsekretāra iniciatīvām, līdzdarbojas programmu izveidē, koordinē delegācijas programmas u.c.

III. Informācijas aprīte: izpratnes veidošana par ANO IAM ietvaru un iesaiste

Iedzīvotāju rīcība ir ilgtspējīgas attīstības dzinējspēks. Latvijas iedzīvotāji pamatā **virza** ilgtspējīgu attīstību pašiniciatīvas ceļā, ņemot vērā vietējas vajadzības.

Informācija par ANO IAM publiskajā telpā nonāk **tīklveidīgi**, t.sk. izplatoties *starp* dažādiem sabiedrības pārstāvjiem, plašsaziņas līdzekļos un sociālos tīklos, kā arī dažādos pašvaldību, reģionālās un nacionālās plānošanas līmeņos.

Valsts kanceleja nodrošina savā tīmekļa vietnē pamatinformāciju par ANO IAM, piemēram *Dienaskārtība 2030* rezolūciju, Latvijas ziņojumus ANO, u.tml., kā arī Valsts kanceleja nosūta jaunāko **informāciju** par ANO IAM ietvara attīstību iesaistītajām pusēm, lai tās ir informētas par ANO IAM un var saskatīt iespējas ANO IAM ietvaru pielietot savā darbā.

Valsts nodrošina iespējas sabiedrībai **līdzdarboties** un sniegt viedokli attīstības plānošanas procesā, kā arī Latvijas ziņojuma par ANO IAM īstenošanu izstrādes ietvaros sniegt informāciju par savu ieguldījumu ilgtspējīgā attīstībā, t.sk. parādot to caur konkrētu ANO IAM prizmu, veiksmīgākie un pārliecinošākie piemēri tiek iekļauti Latvijas ziņojumā.

Līdz šim Latvijā informācijas izplatīšanā par ANO IAM ietvaru aktīvi iesaistījušās pašvaldības, nevalstiskās organizācijas, UNESCO Latvijas Nacionālās komisijas, muzeji un bibliotēkas, augstākās izglītības iestādes, darba devēju asociācijas un arodbiedrības, uzņēmēji un finanšu sektors. Ar katru gadu pieaug interese un apņemšanās vietējā līmenī sniegt ieguldījumu ilgtspējīgā attīstībā, ko apliecina arī interese par dalību Eiropas Ilgtspējīgas attīstības nedēļā, organizācijām un uzņēmumiem informējot par savām ilgtspējas iniciatīvām un projektiem.

Valsts kancelejas koordinējošā loma

Valsts kanceleja:

- koordinē attīstības plānošanas sistēmas darbību nacionālā līmenī Latvijā un izstrādā valsts augstākos ilgtermiņa un vidēja termiņa attīstības plānošanas dokumentus, tādējādi veidojot priekšnoteikumus ANO IAM īstenošanai;
- koordinē ANO IAM īstenošanu un nodrošina ieviešanas uzraudzību valsts attīstības plānošanā;
- sadarbībā ar Centrālo statistikas pārvaldi un nozaru ministrijām nodrošina datu pieejamību par ANO IAM mērķiem;
- nodrošina informācijas apriti, lai iesaistītajām pusēm būtu pieejama informācija par progresu ANO IAM īstenošanā un ANO IAM sniegtā ietvara iespējām;
- nodrošina iespēju līdzdarboties ANO IAM īstenošanā – Latvijas ilgtspējīgas attīstības plānošanā un īstenošanā;
- pārstāv Latviju dažādos ar ilgtspējīgu attīstību saistītos formātos Eiropas Savienības un ANO līmenī.

Īstenojot ilgtspējīgas attīstības plānošanu, vairums aktivitāšu, kurās izcelti ANO IAM, tiek koncentrētas šādos procesos:

ANO IAM integrācija nacionālā līmeņa politikas veidošanā				
2024.	2025.	2026.	2027.	2028.
ANO IAM – LV politikas rezultātu kartējums	Stratēģijas <i>Latvija 2050</i> izstrāde <i>NAP2027</i> vidusposma izvērtējums	Latvijas ziņojums ANO par IAM īstenošanu (jūlijā)	LV–ANO Ģenerālās asamblejas IAM samits (septembrī)	Prezidentūras Dienaskārtība 2030 darba grupas vadība (no jūlija – decembrim) Neformālais pasākums Latvijā ES dalībvalstīm

1. **Kartējuma izveide** Latvijas politikas plānošanas sistēmas sasaistīšanai ar ANO IAM, saskaņojot gan metodiku, gan arī saturu ar atbildīgajām ministrijām.

2. **Valsts attīstības plānošana, īstenošana un izvērtēšana.**

Gatavojot informāciju *NAP2027* vidusposma invertējumam, Nacionālā progresa ziņojumam, kā arī salīdzināšanas nolūkiem, izstrādāti jauni attīstības plānošanas dokumenti, kas palīdz veidot izpratni par to, kā Latvija īsteno un plāno nākotnē īstenot ANO IAM.

3. **Latvijas ziņojums ANO par IAM īstenošanu ECOSOC Augsta līmeņa politikas forumā 2026. gadā.**

Konsultatīvās padomes izveide, metodikas noteikšana, Latvijas ziņojuma sagatavošana par IAM īstenošanu, t.sk. izmantojot kartējumu un *NAP2027* izvērtējumu, informatīvā ziņojuma publiskošana Valsts kancelejas tīmekļa vietnē, delegācijas noteikšana, ministra prezentāciju un citu materiālu sagatavošana, ēnu ziņojuma vai citas pilsoniskās sabiedrības iesaistes veicināšana ANO Augsta līmeņa politikas forumā, tematiska pasākumā konkursa izsludināšana, līdzfinansēšana.¹²

5. **Latvijas prezidentūra ES Padomē – Dienaskārtības 2030 darba grupa.**

ANO IAM dienas Latvijā rīcības komitejas izveide, sagatavošanās un darba grupas vadīšana, tematiska darba programmas organizēšana Latvijā ES dalībvalstu pārstāvjiem par aktuālu ANO IAM tēmu (Latvijas labās prakses apmeklējumi, starptautisko organizāciju un vieslektoru piesaiste u. c.).

IAM informācijas aprīte izpratnes veidošanai un iesaistei

1. Informācija **Ministru kabineta tīmekļvietnē** – vispārēja informācija par Latvijas attīstības plānošanu, par *Latvija 2030* un *NAP2027* īstenošanu, par jauniem pieņemtajiem vidēja termiņa plānošanas dokumentiem un esošo attīstības plānošanas dokumentu aktualizēšanu (ja nepieciešams); sadaļā par ANO IAM– jaunumi un svarīgas publikācijas, t.sk. Eiropas Savienības ziņojums par ANO IAM īstenošanu (2023) un *Eurostat* IAM gada uzraudzības ziņojums, ANO Globālās ilgtspējīgas attīstības ziņojums; ANO Ģenerālsēkretāra gada progresa ziņojums par ANO IAM īstenošanu un ilgtspējīgas attīstības tīklojuma gada progresa ziņojums par ANO IAM īstenošanu.

2. ANO IAM atpazīstamības nodrošināšana Latvijā.

Eiropas ilgtspējīgas attīstības nedēļas (ESDW) organizēšana (ik gadu).

Informācijas nodrošināšana par iespēju pieteikt pasākumus, informācijas par pasākumiem ievietošana ESDW tīmekļvietnē, Valsts kancelejas organizēts pasākums sabiedrības informēšanai par ANO IAM, sabiedrības informēšana par pasākumiem.

¹² skat. tematiskā pasākuma piemēru - Libraries and museums as safe space for dialogue and understanding (KM, UNESCO LNK, 2022). <https://www.youtube.com/watch?v=eWo7fuGbYsw>

3. Popularizēšana atsevišķām grupām.

Valsts pārvaldes darbiniekiem divu stundu kurss, veiktas izmaiņas politikas plānošanas rokasgrāmatā, regulāra informācija, Latvijas ziņojums ANO popularizēšanai politikas plānotājiem un likumdevējiem.

4. **Specializētas informācijas** nodrošināšana dažādām grupām – NVO sektora *Facebook* Ilgtspējas draugu grupas vietnē ievietoti jaunumi (pēc nepieciešamības). Ministriju ANO IAM kontaktpersonām sūtīta informācija sektoru vajadzībām (pēc nepieciešamības). Specifiska informācija Saeimas Ilgtspējīgas attīstības komisijai atbilstoši komisijas pieprasījumiem.

5. Informācija par iespēju **līdzdarboties** politikas veidošanā, t.sk. daloties ar labo praksi vai sniegtot vērtējumus un viedokļus, izplatīta Tiesību aktu portālā (TAP) un citos kanālos pēc nepieciešamības.

6. **Informācija, prezentācijas, līdzdalība diskusijās un konferencēs, konsultācijas** dažādām pusēm (pēc pieprasījuma un esošo resursu ietvaros).

Valsts kancelejas koordinācijas loma informācijas aprites jomā tiks īstenota esošo Valsts kancelejas resursu ietvaros.

Iesaistīto pušu priekšlikumi un piemesums

Dažādas puses aktīvi iesaistās Latvijas ilgtspējīgā attīstībā, izmantojot ANO IAM ietvara sniegtās iespējas. Piemēram, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrijas sadarbībā ar Valsts kancelejas Pārresoru koordinācijas departamentu, Valsts kontroli, Latvijas Pašvaldības savienību, kā arī biedrību “Latvijas Platforma attīstības sadarbībā” izstrādāja vadlīnijas ANO IAM ieviešanai pašvaldībās.¹³

Lai izzinātu iesaistīto pušu viedokļus par modeļiem un metodēm ANO IAM īstenošanai Latvijā, aktīvākajām pusēm tika izsūtītas aptaujas par papildus nepieciešamo rīcību darbam ar ANO IAM valstī. Saņemtas atbildes no iesaistītajām ministrijām, nevalstiskajām organizācijām, augstākās izglītības iestādēm – kopā divdesmit sešas. Pašvaldību viedokļi tika izzināti procesā, kurā Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministrija izstrādāja vadlīnijas ANO IAM lokalizācijai.

¹³ Metodiskie ieteikumi “ANO ilgtspējīgas attīstības mērķu ieviešana pašvaldībās” pieejami VARAM tīmekļvietnē: <https://www.varam.gov.lv/lv/media/37215/download?attachment>. Skat arī Pašvaldību līmeņa ilgtspējīgas attīstības plānošana (8.lpp).

Priekšlikumi

Valsts kanceleja ir ņēmusi vērā vairumu priekšlikumu, kurus ieteikuši anketas sniedzēji, un iekļāvusi tos modelī. Kā redzams ziņojumā, Valsts kanceleja nodrošinās regulāras aktivitātes ANO IAM mērķu popularizēšanā, tai skaitā informācijas pieejamību Valsts kancelejas tīmekļvietnē, informēšanu par Eiropas Ilgtspējīgas attīstības nedēļu, iesaistīs puses Latvijas ziņojuma ANO sagatavošanā, kā arī pēc pieprasījuma sniegs informāciju pašvaldībām un citām pusēm. Valsts kanceleja arī plāno uzlabot datu pieejamību par ANO IAM apakšmērķu indikatoriem, datus un to aktuālās vērtības ietverot ANO IAM kartējumā un paredzot ilgākā laika periodā izveidot īpašu tīmekļa resursu šo datu pieejamībai.

Piedāvātais modelis pašlaik vēl neņem vērā vairākus priekšlikumus (priekšlikumi slīpsvītrā).

- *Ieteikts veikt visaptverošu kampaņu un apjomīgu publisko komunikāciju par ANO IAM.* - Tā vietā plašāku informāciju plānots sniegt tad, kad tiks izstrādāts Latvijas ziņojums ANO par IAM īstenošanu, jo informācijas apmaiņa notiks esošo Valsts kancelejas resursu ietvaros un tiks koncentrēta ap noteiktajām darbībām.
- *Ieteikts papildināt ietvaru ar kultūru. Igaunijas kolēģi ir veikuši lielisku darbu, iekļaujot 18.IAM, kas ir kultūra Igaunijā. Izprotot kultūras lielo lomu sabiedrības labsajūtas nodrošināšanā, nacionālās pašapziņas veidošanā, kā arī ekonomikas attīstībā, Igaunija tam piešķir nozīmi arī nacionālā līmenī. Tas būtu labs virziens arī Latvijā. Šobrīd atmiņu institūcijās – muzejos un bibliotēkās – par IAM aktīvi runā NVO, tas nav uzdevums no augšas, bet drīzāk iesaistīto pušu iniciatīva. Lai sasniegtu IAM lokalizēšanu un ieviešanu, tai būtu jābūt ietvertai nacionāla līmeņa attīstības dokumentos.* - Kultūra caurvij visus ANO IAM, un kultūras joma jau ir aktīva. Jautājums skatāms, kad ANO līmenī tiks diskutēts par IAM ietvara paplašināšanu pēc 2030. gada.
- *Piedāvāts stiprināt centra lomu ANO IAM lokalizēšanā, t.i., radīt stingrākas vadlīnijas un nosacījumus pašvaldībām.* - Latvijas attīstības plānošana notiek, ievērojot subsidiaritātes principu, turklāt pašvaldībām ir pienākums savu rīcību saskaņot ar Latvijas attīstības plānošanas dokumentiem.
- *Piedāvāts stiprināt Latvijas kā attīstītas valsts lomu palīdzības sniegšanā valstīm ar zemiem attīstības rādītājiem.* - Latvija īsteno attīstības sadarbību, kā arī iemaksas starptautiskajās organizācijās atbilstoši finansiālajām iespējām, kuras nosaka politikas veidotāji.
- *Nacionālā līmenī būtu jāizvirza konkrēti mērķi katrā no 17 IAM, jānosaka atbildīgā institūcija un jāparedz finansējums to sasniegšanai.* - Priekšlikums skatāms divejādi. No vienas puses, jau tagad ANO IAM kartējums rāda, ka Latvijas politika ir vērsta uz konkrētu rezultātu sasniegšanu visos ANO IAM, ir noteikta atbildība un paredzēts indikatīvs finansējums. Tomēr finansējums ir iespējams fiskālās telpas ietvaros, tāpēc ne visas plānotās iniciatīvas to saņem.

No otras puses, netika izskatīts modelis, kas ietvertu risinājumu par Attīstības plānošanas likuma grozījumiem, visu Latvijas attīstības plānošanas sistēmu pakļaujot ANO IAM apakšmērķiem. Tā vietā Latvijas modelī iestrādātas iespējas dažādos attīstības plānošanas posmos dažādām pusēm izmantot jebkuru iespēju no visa ANO IAM ietvara, lai veidotu priekšlikumus nākotnes plānu uzlabošanai.

- *Bija dažādi priekšlikumi IAM informāciju sasaistīt ar attīstības plānošanas dokumentiem dažādos plānošanas procesos. - Politikas plānošanas dokumentos pie katra mērķa (rīcības virziena) ir jābūt prasībai ietvert īsu atsauci uz atbilstošu IAM; tiesību aktu projektu anotācijās jāiekļauj sadaļa par atbilstību IAM. Iespēja pievienot informāciju par ANO IAM tiks izskatīta attiecīgā procesa gatavošanas laikā, sabalansējot gūtās informācijas praktisko pielietojamību ar administratīvo slogu.*

Pienesums

Iesaistītās puses, sniedzot savu viedokli, apstiprināja ziņojumā iekļauto pieeju, ka ANO IAM ir iespēju ietvars ikkatram, kas rūpējas par ilgtspējīgu attīstību.

Kā norāda respondenti:

Ikviens puse ir atbildīga un rada priekšnosacījumus ANO IAM sasniegšanā. Dažādas ieinteresētās puses var sadarboties, izmantojot inovāciju ekosistēmas principus. Jāveicina publiskā, privātā un NVO sektora sadarbība šo mērķu izpratnē un kopējā ieguldījumā.

Svarīgi ir popularizēt jau izstrādātus instrumentus un metodes ietekmes vērtēšanai. Tādi jau pašlaik ir pieejami bibliotēku un citu kultūras institūciju jomā.¹⁴ Nozīmīgi ir turpināt iekļaujošas sabiedrības veidošanas aktivitātes un meklēt veidus, kā vairot katra indivīda izpratni par IAM, atrast dialoga iespējas katram saprotamā valodā.

Jāuzsver izglītības nozīme ANO IAM mērķu sasniegšanā, kur IZM, kā arī citām ministrijām atbilstoši kompetencei būtu jāuzņemas aktīvāka loma ANO IAM (un apakšmērķu) popularizēšanā, tai skaitā atspoguļojot ieguldījumu to īstenošanā.

Pašvaldību, pilsoniskās sabiedrības organizāciju (piem., LAPAS) un UNESCO Latvijas Nacionālās komisijas aktīvais darbs ir nozīmīgs, lai informētu sabiedrību par IAM. Var iesaistīties arī jaunatnes organizācijas un organizācijas, kas strādā ar bērniem un jauniešiem.

Pašvaldības un plānošanas reģioni var izmantot izglītības sistēmas resursus, t.sk. augstskolas, informācijas izplatīšanai par ANO IAM, tādējādi ļaujot informācijai nonākt pie kopienām un sabiedrības pārstāvjiem. IAM līdzdalības procesos var iekļaut skolu,

¹⁴ Nozares profesionāļiem LNB veido īpašu sadaļu Latvijas Bibliotēku portālā <https://www.biblioteka.lv/ilgtspējigas-attistibas-merki-iam/>

kas ir kā kopiena: audzēkņi, vecāki, skolotāji¹⁵. Skolās īstenojami interaktīvi pasākumi caur nodarbībām, projektiem un brīvprātīgo darbu. ANO IAM var iekļaut neformālo izglītības programmu piedāvājumā.

Turpmākie soļi

Valsts kancelejai, atbilstoši Valsts kancelejas nolikuma 3.4. apakšpunkta uzdevumam nodrošināt ANO IAM īstenošanas koordināciju un ieviešanas uzraudzību valsts attīstības plānošanā:

- 1) īstenot ziņojumā aprakstīto modeli un metodes ANO IAM īstenošanai;
- 2) ieviest ANO IAM kartējumu un sadarbībā ar nozaru ministrijām un Centrālo statistikas pārvaldi to regulāri aktualizēt atbilstoši metodikai. Līdz 1.augustam tikties ar ministriju pārstāvjiem, lai kopīgi izvērtētu un vienotos par kartējuma redakciju, tostarp atbildīgajām pusēm, apakšmērķiem un to rādītāji, tostarp ņemot vērā, ka var arī nebūt atbilstošā līmenī apstiprinātu nacionālo attīstības plānošanas dokumentu un piemērotu rādītāju ANO IAM kontekstā, kā arī līdz 2024. g. 20. septembrim publicēt kartējumu Valsts kancelejas tīmekļvietnē;
- 3) nodrošināt regulāru informācijas sniegšanu un apmaiņu ar nozaru ministrijām un ieinteresētajām pusēm, organizējot sanāksmes vismaz divas reizes gadā. Sniegt informāciju un iesaistīties aktivitātēs pēc pašvaldību, augstākās izglītības institūciju, nevalstisko organizāciju u.c. pušu pieprasījuma par IAM un ilgtspējīgas attīstības īstenošanu; atbilstoši iespējām un pieejamajiem resursiem paplašināt komunikāciju par ANO IAM, tai skaitā popularizējot iespēju piedalīties Eiropas Ilgtspējīgas attīstības nedēļas aktivitātēs;
- 4) informāciju par Latvijas pieeju ANO IAM īstenošanai līdz 2024. gada 1. oktobrim iekļaut Valsts kancelejas Politikas veidošanas rokasgrāmatā.
- 5) līdz 2024.gada 1. oktobrim Valsts administrācijas skolā izveidot divu stundu mācību kursu par ANO IAM īstenošanu.

¹⁵ Piemērs. Mārupes Valsts ģimnāzija caur kompetenču pieeju mācību saturā, kas balstās radošumā, sadarbībā, kritēriju izpildē, integrējusi IAM. Skolā uz grīdas arī vizualizēti IAM mērķi.